

Okul Yöneticilerinin Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okula Uyumunda Karşılaştığı Problemler ve Çözüm Önerileri *

Problems Faced By School Managers in Adaptation to School of Foreign Students and Suggestions for Solutions

ÖZET

Bu araştırmada yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarında karşılaştıkları problemler ve problemlere çözüm önerilerine dair okul yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu Afyonkarahisar ili Sinanpaşa ilçesi ve Eskişehir ili Çifteler ilçelerinde yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu resmi okullarda görev yapan 15 okul yöneticisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen 8 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar şunlardır: Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi yeterli düzeyde bilmemesi okula uyumlarını zorlaştıran tüm problemlerin temelindedir. Akademik başarı, sosyal kabul, arkadaş edinme, okulun kültürüne uyum ve veli iletişiminde de problemler yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Okullarda yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarını kolaylaştırmak için herhangi bir çalışma yapılmadığı ancak bazı okulların rehberlik faaliyetleri, veli bilgilendirmeleri gerçekleştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan uyum problemlerinin çözümünde genel öneri Türkçe dil probleminin çözülmesi yönündedir. Sosyal ve sportif faaliyetlere katılımlarının desteklenmesinin uyum problemlerinin çözümünde fayda sağlayacağı ulaşılan sonuçlar arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Uyruklu Öğrenci, Okul Uyum, Göç

ABSTRACT

In this research, the opinions of school administrators about the problems encountered by foreign students in their adaptation to school and suggestions for solutions to the problems were applied. The study group of the research consists of 15 school administrators working in official schools with foreign students in Sinanpaşa district of Afyonkarahisar province and Çifteler districts of Eskişehir province. An 8-question semi-structured interview form developed by the researcher was used as a data collection tool. The data were analyzed by content analysis. The results reached in the light of the findings are as follows: The lack of sufficient knowledge of Turkish by foreign students is at the root of all the problems that make it difficult for them to adapt to school. It has been concluded that there are also problems in academic success, social acceptance, making friends, adapting to the school's culture and parent communication. It has been concluded that no studies have been carried out in schools to facilitate the adaptation of foreign students to school, but some schools have carried out guidance activities and parent information. The general recommendation for solving the adaptation problems experienced is to solve the Turkish language problem. It is one of the results reached that supporting their participation in social and sports activities will benefit in solving adaptation problems.

Keywords: Foreign Student, School Adjustment, Immigration

GİRİŞ

Toplumlar için yaşadıkları coğrafyanın anlamı büyüktür. İnsanlar aralarında güçlü bağlar olan topraklardan bazı sebeplerle ayrılmak zorunda kalabilmektedir. Sarıkaya (2014) insanların bazı sebeplerle kendi başlarına veya aileleriyle birlikte ait olduğu toprakları bırakarak başka coğrafyalara giderek kendisine yaşam kurmasının “göç” olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Göç insanların özgür iradesi ile tercih ettiği bir şey olabileceği gibi zorunlu bir kültürel ve coğrafi değişiklik de olabilmektedir. İnsanların bazı sebeplerle ait oldukları/hissettikleri topraklardan ayrılma durumlarının sosyal yaşamları üzerinde bazı etkileri olması kaçınılmazdır. İnsanların kitleler halinde göç ettiği durumlarda kültür ve coğrafya değişikliğinden dolayı hem kendileri bazı problemler yaşamakta hem de göç ettikleri ülkenin toplumu bazı problemlerle baş etmek zorunda kalmaktadır. Zira göç yalnızca mekân değişikliğini ifade etmemekte, çok boyutlu önemli bir toplumsal hareketlilik olarak varlığını sürdürmektedir (Sariahmetoğlu, 2019).

Yukarıda göçün tanımına baktığımızda göç kavramının kendi ülkeden çok komşu ülkelerinin de huzur ve refahını ilgilendirdiği görülmektedir. Türkiye son yıllarda yaşanan siyasi olaylardan dolayı göçlerden en fazla etkilenen

Yasin Duru¹ 

How to Cite This Article

Duru, Y. (2023). “Okul Yöneticilerinin Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okula Uyumunda Karşılaştığı Problemler ve Çözüm Önerileri” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:107; pp:4826-4839. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sss.67319>

Arrival: 26 November 2022

Published: 31 January 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu makale 2020-2021 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen bir Yüksek Lisans çalışması çerçevesinde toplanan veriler çerçevesinde hazırlanmıştır.

¹ Öğretmen., MEB, Afyonkarahisar, Türkiye

lkeler arasındadır. Komşusu Suriye’de yaşanan iç savaş ile ülkesini terk etmek zorunda kalan 3,7 milyon Suriye vatandaşı Türkiye’ye göç etmiştir (Mlteçiler Derneği, 2021). Türkiye’ye göç eden 3,7 milyon Suriye vatandaşının 1,7 milyonunu eğitim çağında olan öğrenciler oluşturmaktadır.

Ülkelerin en mühim meselelerinden birisi olan eğitimde son yıllarda üzerine düşülmesi gereken konulardan birisi de yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemine entegrasyonudur (Sariahmetoğlu, 2019). Zira eğitim kişileri hem sosyalleştirmekte hem de onları toplumsal düzene hazırlayan bir süreç olmaktadır (şişman, 2016). Bu bilgi doğrultusunda kendi kültürlerinden isteyerek veya istemeyerek kopan ve başka ülkeye göç eden insanların eğitim yoluyla toplumsal hayata entegre edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye coğrafı konumu itibariyle doğu ve batı arasındaki köprü olması sebebiyle gç dalgasından en çok etkilenen ülkeler arasındadır ve şen ve zkorul (2016) Türkiye’nin Ortadoğu’da yaşanan toplumsal olaylardan kaçan ve başka ülkelere sığınan insanları en çok barındıran ülke olduğunu belirtmektedir. Bu bilgi doğrultusunda Türkiye’ye sığınan mlteçilerin Türk toplum yapısına entegre edilmesi hem onlar için hem de Türk toplumu için oldukça önemlidir (Takır ve zerem, 2019).

Ekonomik kaygılardan dolayı eğitimine Türkiye’de devam etmeyen eğitim çağındaki çocukların topluma uyum süreci sekteye uğramakta ve zorlaşmaktadır. Sariahmetoğlu (2019) göç eden ailelerin öncelikli problemlerinin barınma ve ekonomi kaynaklı olduğunu, çocuklarının eğitime devam edip etmemesini öncelikli bir problem olarak görmediklerini ifade etmektedir. Kaştan (2015) ise öğrencilerin eğitim sistemine katılsalar bile istenilen başarıyı yakalayamadıklarının altını çizmektedir. Kendilerinden istenilen ve beklenen başarıyı yakalayamayan bu çocukların büyük bir kısmı ekonomik problemler, dil problemleri ve sosyal izolasyon gibi çeşitli problemlere maruz kalmakta ve arkadaş edinemeyerek sosyal olarak yalnızlaşmaktadırlar (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016). Bu problemlerle boğuşan, üstelik savaş gibi yıkıcı bir eylemin tüm olumsuzluklarını yaşamış genç zihinlerin kendilerinden beklenen akademik başarıyı yakalayamamaları oldukça normal bir durumdur. Gün (2002) bu çocuklarda kimi davranış bozuklukları olmasının çok doğal olduğunu, yaşadıkları kişilik çatışmaları ile aileleriyle yaşanan problemlerin en temelinde kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyum problemi olduğunu ifade etmektedir. Büyükleri kültür ile uyum sağlamak zorunda oldukları kültür arasında tercihte bulunma zorunluluğu yaşayan ergenlerin davranış bozukluğu sergilemeleri ve eğitimlerine devam ettikleri Türk okullarında dil problemi, akademik başarısızlık gibi sorunlar yaşamaları oldukça doğal karşılanmalıdır (Takır ve zerem, 2019).

Yabancı uyruklu öğrencilerin yeni okullarına adapte olmaları ne kadar zor bir srese aynı zorluk o okullarda eğitim gören diğer öğrenciler için de geçerli olmaktadır. Bu ocukların kendi aralarında gruplaşarak sosyalleşmeye çalışmaları ve okullarda etnik grupları oluşması okul atmosferini olumsuz etkilemektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin topluma entegresinin sağlanması adına okullarına uyum süreçlerinde yaşanan problemlerin belirlenmesi ve bu problemlere çözüm üretilmesi oldukça önemlidir. Gerçekleştirilen araştırmalar yabancı uyruklu öğrencilerin okullarına uyum süreçlerinde karşılaşılan problemlerin bölgelere göre farklılaştığını göstermektedir (Sariahmetoğlu, 2019). Literatürde bulunan ve yabancı uyruklu öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmaların çoğunlukla yabancı uyruklu öğrencilerin görüşleri üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir (Ak, 2020; Ardoğan, 2022; Belhan elik, 2022; Bilgili, 2016; Bozdağ, 2020; Cırt Karaağaç, 2018; Keleş, 2020). Alanyazında ğretmenlerin görüşlerini de inceleyen çalışmalar mevcuttur (Glceğl, 2020; Kırımlı, 2022; Uyanık, 2019). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim ortamlarına uyum süreçlerinde yaşadıkları problemler ve getirilebilecek çözümler üzerine okul yöneticilerinin görüşlerinin alındığı bir çalışma bulunmaması çalışmamızı önemli kılmalıdır. Gerçekleştirilen alışma ile alanyazına literatür desteği sağlanacak ve sonraki çalışmalara yn gösterilecektir.

Bu çerçevede araştırmanın konusu yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarında karşılaşılan problemler ve bu problemlere getirilebilecek çözüm önerilerine dair okul yöneticilerinin görüşlerini incelemektir.

Gerçekleştirilen araştırma ile yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyum sürecinde karşılaştıkları problemleri okul yöneticilerinin bakış açısıyla değerlendirmek ve çözüm nerileri getirmek amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağda sıralanan alt amaçlara ulaşmak hedeflenmiştir.

Yabancı uyruklu ğrencilerin,

1. Okulun kurallarına uyumunda yaşadıkları sorunları tespit etmek,
2. Okulun ğrencileriyle iletişimlerinde yaşadıkları sorunları tespit etmek,
3. Öğretmenlerle iletişimlerinde yaşadıkları sorunları tespit etmek,
4. Akademik başarılarının iyileştirilmesinde karşılaşılan sorunları tespit etmek,
5. Kayıt aşamalarında ve Türkiye’deki denkliklerinin belirlenmesinde karşılaşılan sorunları tespit etmek,

6. Sosyal faaliyetlere katılmalarında karşılaşılan sorunları tespit etmek,
7. Ebeveynlerinin okul ile iletişimlerinde karşılaşılan sorunları tespit etmek,
8. Okula uyumlarında karşılaşılan sorunların çözümüne dair getirilen önerileri incelemek.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı Afyon ili Sinanpaşa ilçesi ile Eskişehir ili Çifteler ilçesinde eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyum süreçlerinde yaşanan problemleri ve bu problemlere çözüm önerilerini okul yöneticilerinin görüşlerine göre incelemek olduğu için nitel olarak gerçekleştirilmiş ve tek durumlu betimsel analiz şeklinde desenlenmiştir. Tekindal ve Uğuz Arsu (2020) nitel araştırmaların olayların bütüncül bir şekilde ve gerçekçi olarak incelenerek ortaya konulabilmesi için gözlem ve görüşme tekniklerinin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Durum çalışmalarında bir olayın veya durumun derinlemesine incelenmesi amacıyla verilerinin sistematik olarak toplandığı ve bu sayede gerçekte neler olduğuna dair çıkarımlar yapmanın mümkün olduğu söylenebilir (Subaşı ve Okumuş, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Afyon ili Sinanpaşa ilçesinde ve Eskişehir ili Çifteler ilçesinde yabancı uyruklu öğrencilerin de eğitim gördüğü kamu ortaokul ve liselerinde çalışan ve araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlamış 15 okul yöneticisi oluşturmaktadır. Okul yöneticilerinin demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Çalışma Grubuna Ait Demografik Veriler

Çalışma Grubu	Değişken	f
Cinsiyet	Kadın	5
	Erkek	10
Yaş (Grup)	31-40	8
	41-50	7
Okul Türü	Ortaokul	9
	Lise	6
Eğitim Durumu	Lisans	7
	Yüksek Lisans	8
Mesleki Kıdem	5-10 yıl	1
	11-15 yıl	7
	16 yıl ve üzeri	7

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin 6 kadın 9 erkekten oluştuğu; yöneticilerin 8’inin 31-40 yaş aralığında, 7’sinin 41-50 yaş aralığında olduğu; 6 yönetici ortaokullarda çalışırken 9 yöneticinin liselerde çalıştığı; lisans mezunu 6 yönetici ile yüksek lisans mezunu 9 yöneticinin bulunduğu ve 1 yöneticinin 5-10 yıl arası mesleki kıdeme sahipken 7’şer yöneticinin 11-15 yıl ile 16 yıl üzerinde mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmamızın amacına ulaşabilmek için öncelikle ilgili literatür taranarak yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları uyum problemleri genel hatlarıyla tespit edilmiştir. Sonrasında yabancı uyruklu öğrencilerin okullarında yaşadıkları uyum problemlerini belirlemek ve bunlara çözüm önerileri getirmek amacıyla 8 maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Soruların amaca hizmet edip etmediğinin belirlenmesi için Eğitim Bilimleri alanında uzman 2 öğretim görevlisinin görüşüne başvurulmuş, onların onayı alındıktan sonra 5 okul yöneticisi ile ön görüşme yapılarak sorular yöneltmiştir. Soruların hepsi yöneticiler tarafından açık ve anlaşılır bulunmasıyla görüşme formu çalışma grubuna veri toplama aracı olarak uygulanabilir olduğu görülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma grubunu oluşturan okul yöneticileri ile görüşmeler telefon ve internet aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Zaman ve mekândan bağımsız olması sebebiyle bu yöntemler hem araştırmacıya hem de çalışma grubuna fayda sağlamaktadır. Görüşmeler esnasında çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin gerçek düşüncelerini yansıtabilmeleri için kimliklerini belli edecek sorulardan kaçınılmış sadece demografik özelliklerini belirtecekleri sorular sorulmuştur. Okul yöneticilerinin görüşme sorularına verdikleri cevaplar asılları korunarak not alınmış ve araştırmacı tarafından bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Erdem (2011) içerik analizinin nitel çalışmalarda sıklıkla kullanıldığını ve katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevapların derinlemesine incelenerek sistematik olarak sınıflandırılması ile bu sınıflandırmalar sonucu bazı çıkarımlara ulaşılması olduğunu belirtmektedir. Lune ve Berg (2017) içerik analizinin çalışma grubunun görüşme sorularına verdiği yanıtların transkribe edilmesiyle kod havuzu

oluşturulması ve bu kodların tema çatısında birleştirilmesiyle oluştuğunu ifade etmektedir. Kodların tema çatısında birleştirilmesinin sebebi veri kirliliğini önleyerek araştırmanın okunurluğunu arttırmaktır (Neuendorf, 2002). Araştırma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin gerçek kimliklerini gizlemek amacıyla K1, K2 şeklinde kodlama yoluna gidilmiştir.

Yaşar (2018) nitel olarak gerçekleştirilen araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramlarının nitel araştırmalarda olan şekliyle değil daha farklı bir biçimde ele alındığını belirtmektedir. Lincoln ve Guba (1982)'nin gerçekleştirilen nitel araştırmaların sonuçlarına okuyucuların nasıl ikna edilebileceğini tartışmasıyla nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin nasıl sağlanacağı önem kazanmış ve sonrasında oldukça tartışılmıştır (Denzin ve Lincoln, 2005; Glesne, 2011). Daymon ve Holloway (2003) ile Yıldırım (2010) nitel çalışmalarda geçerlik ve güvenilirlik kavramlarını araştırmanın sonucuna inanılabilirlik olarak değerlendirmek gerektiğini belirtmekte ve bu durumu araştırmanın niteliğini gösteren en önemli unsur olarak görmek gerektiğinin de altını çizmektedir. Nitel araştırmalar öznel olmaları ve kişilerin olaylara bakış açılarını yansıtmalarından dolayı geçerlik ve güvenilirlikleri düşük bulunduğu için eleştirilmektedir (Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan, 2018). Doğalarında deneyler ve istatistiki hesaplamalar bulunmayan nitel araştırmalar için tercih edilecek desenlerden, problemin özüne inildikçe yeni katmanları ortaya çıkartacak esnekliğe sahip olması beklenmektedir (Brink, 1991; Patton, 2002). Creswell ve Miller (2000) sosyal kurmacılık ekolünde geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine güven duyulabilirlik kavramının kullanılmasının önerildiğini ifade etmektedir.

BULGULAR

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Bilmemelerinden Kaynaklanan Problemlere İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin yeterli düzeyde Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan problemlere ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan ne gibi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Türkçe Bilmemelerinden Kaynaklanan Problemler

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
İletişim Problemleri	11	73,33
Sosyal Problemler	7	46,67
Akademik Başarısızlık	7	46,67
Motivasyon Problemi	6	40,00
Uyum Problemleri	5	33,33
Kendini İfade Edememe	3	20,00
Öğrenme Güçlüğü	2	13,33

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 2 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin yeterli düzeyde Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan sorunların başında iletişim problemleri (f = 11) yaşandığı yönünde cevap verdiği görülmektedir. Ayrıca yeterli düzeyde Türkçe bilmemenin sosyal iletişim problemleri ve akademik başarısızlığa neden olduğunu da sıklıkla belirtmişlerdir (f=7). Okul yöneticilerinin dil probleminin ders içinde motivasyon eksikliği oluşturduğunu (f=6), yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarını zorlaştırdığını (f=5), en temel konularda dahi kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını (f=3) belirtmişlerdir ve ders içinde konuları anlamadıklarından öğrenme güçlüğü yaşadıkları (f=2) yönünde görüş bildirmişlerdir.

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan problemlere ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“İletişim az olduğu için derslerde sıkılıyorlar, anlayamadıkları için ilgilerini canlı tutmak zor oluyor.” (K4)

“Türkçe bilmeyenler sorunlarını aktaramıyor. Bir sorun yaşanmıyor fakat dili olmayan öğrenciler arkadaşlarıyla kavga ediyor anlatamıyor. Sorun yaşıyor anlatamıyor. Kalem yok kalemim yok diyemiyor. Parası yok açım diyemiyor. Gerçekten bu konuda sorun yaşıyoruz. Sadece bakışıyoruz. Savaş görmüş çocuklarımızda çekingenlikler olabiliyor. Konuşmuyorlar, son derece içlerine kapanık oluyorlar. Tepki bile vermiyorlar.” (K5)

“Dile bağlı öğrenme güçlüğü ve akran grupları arasında sosyal kabul sorunları yaşadıklarını düşünüyorum.” (K6)

“Öğrenciler ile Türkçe öğrenene kadar iletişim kurmakta çok güçlük çekiyorum. Bazıları ne dediğimi anlasa da cevap veremiyorlar. İletişim iki taraflı olmayınca da bir anlamı kalmıyor. Bazı öğrenciler için tercüman öğrenci kullanıyorum ama onlar da düzgün çeviremeyebiliyor. Çok küçük bir olay bazen öğrencinin de benim de çok gerilmemize neden olabiliyor. Tabi durum böyle olunca öğrencinin akademik olarak başarısı da oldukça düşük oluyor. Bu nedenle birçok yabancı uyruklu öğrencimiz okula devam etmiyor.” (K8)

“Bizim okula gelen öğrencilerin çoğu hiç Türkçe bilmeden geliyor. Biz bu öğrencileri sınıflara dağıtırken olabildiğince eşit dağıtmaya çalışıyoruz. Aksi taktirde aynı sınıfta çokça yabancı uyruklu öğrenci olduğunda öğretmenin motivasyonu da azalıyor. Sınıfta 2-3 tane yabancı uyruklu aynı dili konuşan öğrenci olduğunda en azından birlikte takip edebiliyorlar dersi. Öğretmenler de bu yöntemin işe yaradığı düşüncesinde.” (K14)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Öğretmenler ve Diğer Öğrencilerle Olan İletişimlerine İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenler ve diğer öğrenciler ile kurdukları iletişime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin diğer öğrenciler ve öğretmenleri ile olan iletişimlerinde ne gibi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Öğretmenler ve Diğer Öğrenciler ile Olan İletişimleri

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Uyum Problemleri	10	66,67
Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Problemler	9	60,00
Sosyal İletişim Problemleri	8	53,00
Motivasyon Kaybı	7	46,67
Etnik Gruplaşmalar	5	33,33
Dersleri Anlamama	5	33,33
Disiplin Olayları	5	33,33
Problem Yaşamıyoruz	1	6,67

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 3 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenleri ve diğer öğrenci arkadaşları ile kurdukları iletişim süreçlerine ilişkin verdikleri cevapların başında uyum problemleri (f=10) ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan uyumsuzluklar yaşamaları (f=9) yönünde olduğu görülmüştür. Ayrıca okul yöneticilerinin sıklıkla sosyal iletişim problemleri (f=8), ders içinde motivasyon kaybı (f=7) ve dersleri anlamadıklarından başarısızlık yaşadıkları (f=5) kodlarında da sıklıkla cevap verdiği görülmüştür. Kültürel farklılıklar ve iletişim kuramamanın yabancı uyruklu öğrencileri kendi aralarında etnik gruplaşmalara sevk ettiği (f=5) yönünde de görüş bildiren okul yöneticileri bulunmaktadır. Katılımcılardan disiplin sorunları yaşadıklarını (f=5) belirtenler olduğu gibi bir katılımcı ise iletişim süreçlerinde herhangi bir problem yaşanmadığı yönünde (f=1) görüş bildirmiştir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin öğretmenler ve diğer öğrenciler ile olan iletişimlerine ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Kültürel ve dil farklılıkları öğretmenlerle öğrencilerin uyumunu olumsuz etkiler.” (K1)

“Türkçe’ye hâkim olamayan yabancı uyruklu öğrenciler genellikle kendi ülkelerinden arkadaşları ile vakit geçiriyorlar. Bu da doğal bir şekilde gruplaşmalarına neden oluyor. Bazen okuldaki Türk öğrencilerle aralarında yaşanan sorunlar başka bir boyuta taşınabiliyor. Zaman zaman gereksiz gerginliklere şahit oluyoruz. Diğer öğretmenler ile iletişimlerini gördüğüm kadarıyla benim yaşadıklarım ile çok benzer. Bazı öğretmen arkadaşlarımızın çat-pat Arapça bilgisi ile öğrencilerle ana dillerinde iletişim kurmaya çalıştıklarını görüyorum ama derste konuyu anlatacak kadar çok dil bilgileri olmadığını düşünüyorum.” (K8)

“Öğrenciler arasında ortak dil kullanılmaması etkinlik ve grup çalışmalarında sorun yaşanmaktadır. Ayrıca sınıf içi gruplaşmaya da zemin oluşturmaktadır. Sınıf içi gruplaşma olan sınıflarda Türkçe bilen ve bilmeyen öğrencilerin laf sataşmaları sıkça karşılaştığım sorunlar arasında yer almaktadır. Öğretmen olarak ise anlattığım konuyu kavrama, ödev verdiğimde ödevin özünü kavrama, yazılılarda soruyu kavrama ve bir durum olduğunda kendilerini ifade etme konusunda çokça sorun yaşamaktayım.” (K10)

“Öğretmenlerle iletişim kurmaları gerçekten çok zor oluyor. Hem göç hem savaş hem de tamamen farklı kültürlerden olmaları zaten dili tam olarak bilmeyen bu öğrencilerin süreçlerden tamamen kopmasına

neden oluyor. Diğer öğrencilerle iletişimleri de kötü oluyor, bazen tartışmalar çıkabiliyor veya bu öğrenciler çok sessiz oluyor.” (K11)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Kuralları ve Kültürüne Uyumunda Karşılaşılan Problemlere İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okul kuralları ve kültürüne uyumlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin okul kurallarına ve okul kültürüne uyumu açısından ne gibi sorunlar yaşanmaktadır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Kuralları ve Kültürüne Uyumları

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Dil Nedenli Sosyal İletişim Bozuklukları	7	46,67
Etnik Gruplaşmalar	7	46,67
Arkadaş Edinememe	6	40,00
Motivasyon Kaybı	5	33,33
Psikolojik Sorunlar	5	33,33
Problem Yaşamıyor	5	33,33
Devamsızlık	2	13,33

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okul kuralları ve okul kültürüne uyumlarına ilişkin olarak yeterli seviyede dil bilmemelerinden kaynaklanan iletişim sorunları yaşadıklarını (f=7) ve kendi aralarında kurdukları etnik grupların okul kültürünü olumsuz etkilediğini (f=7) belirtmişlerdir. Ayrıca kültürel farklılıklar ve sağlıklı iletişim kuramadıklarından arkadaş edineme ve dışlanma (f=6) probleminin yaşandığı da bazı katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyum sağlayamamalarının okula ve derslere olan motivasyonlarını olumsuz etkilediği (f=5) ve bu öğrencilerin savaş ve göç gibi zor olaylar yaşamalarının psikolojik sorunlar ortaya çıkardığı (f=5) yönünde görüşler belirtilmiştir. Ayrıca okula uyum sağlayamadıklarından devamsızlık yaptıklarını belirten okul yöneticileri olurken (f=2) bazı katılımcılar da okul kurallarına ve kültürüne uyumda bir problem yaşanmadığını (f=5) dile getirmiştir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin okul kuralları ve kültürüne uyumlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Yabancılaşma, akranlarından ayrılma, psikolojik sorunlar.” (K1)

“Dil bilmedikleri için arkadaş edinememekteler, öğretmeni ve dersi de anlayamamaktadırlar, genel olarak eğitim öğretime karşı ilgisizlik hakimdir.” (K3)

“Savaş çocuklarının psikolojileri de oldukça yıkıma uğradığı için otorite ve kurallara biraz tepkililer. Sınıf arkadaşları tarafından manipüle ediliyorlar. Onlar da kendi uyuşundan arkadaşlara sığınıyor ve okul birliğinin bu durumdan zarar gördüğünü düşünüyor.” (K4)

“Savaş çocuklarının psikolojileri de oldukça yıkıma uğradığı için otorite ve kurallara biraz tepkililer. Sınıf arkadaşları tarafından manipüle ediliyorlar. Onlar da kendi uyuşundan arkadaşlara sığınıyor ve okul birliğinin bu durumdan zarar gördüğünü düşünüyor.” (K7)

Okul Yöneticilerinin Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Katılımlarına İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımlarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımında ne tür sorunlar yaşanmaktadır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Ders Dışı Etkinliklere Katılımı

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Katılmıyorlar	9	60,00
Nadiren Katılıyorlar	4	26,67
Katılıyorlar	2	13,33

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 5 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin 9’u yabancı uyruklu öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılmadıkları, 4’ü nadiren katıldıkları yönünde görüş bildirirken 2’si öğrencilerin ders dışı etkinliklere katıldıklarını ve herhangi bir sorun yaşanmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılımlarına ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Türkçeyi bilmediği için etkinliklere katılım sağlayamıyorlar.” (K2)

“Diğer öğrencilerle kaynaşmada sorun yaşıyorlar. Daha içe kapanık kendi halindeler.” (K7)

“Aslında katılımları bir şekilde sağlandığında onları olumlu etkiliyor fakat dil ve arkadaşları ile olan uyum sorunları nedeniyle katılmak istemiyorlar.” (K11)

“Özellikle milli ve önemli günlerde düzenlenen törenlerde kültürel farklılıktan kaynaklanan törenin anlam ve önemine uymayan davranış sergilemekte, diğer faaliyetlerde ise iletişim sorunu nedeniyle katılmıyorlar ya da çekingen davranış sergiliyorlar.” (K10)

“Türkiye’de uzun zamandır olan bir öğrencim var, Türkçesi de gayet güzel aslında. Okul dışında da arkadaşlarıyla sosyalleşiyor, her türlü etkinlikte onu görmek mümkün. Ama o aslında ekstra bir örnek, ondan başkasını görmedim.” (K12)

“Ben ders dışı etkinliklere katılan çok fazla yabancı uyruklu öğrenci görmedim. Tabi bunun altında o etkinliği hazırlamak için görevlendirilen öğretmenin tercihleri de yatıyor. Öğretmenler iletişim kurmakta zorlanacağı yabancı uyruklu öğrenciyi tercih etmiyor genelde. Öğrencinin de böyle bir talebi olmayınca genellikle ders dışı etkinliklerden uzak kalıyorlar.” (K13)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrenci Ailelerinin Okul Yönetimi ile Kurdukları İletişime İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrenci ailelerinin okul yönetimi ile kurdukları iletişime ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin aileleri ile okul yönetiminin kurduğu iletişim süreçlerinde yaşanan sorunlar nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Yabancı Uyruklu Öğrenci Ailelerinin Okul Yönetimi ile Olan İletişimleri

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Dil Nedenli İletişim Problemleri	9	60,00
Sosyo Ekonomik Durum	8	53,33
Problem Yaşamıyor / İlgililer	5	33,33
Hiçbir Şekilde İletişim Yok / İlgisizler	3	20,00

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 6 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin ailelerinin okul yönetimi ile kurdukları iletişime yönelik dil nedenli iletişim güçlükleri (f=9) yaşandığı yönünde yoğunlukla görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılardan bazıları sosyo-ekonomik durumu iyi olan ailelerin öğrenciyle ilgilendiğini ve okul yönetimi ile daha çok iletişim kurmaya gayret gösterdiğini (f=8) belirtmiştir. Çalışmaya katılan okul yöneticilerinden bazıları ise aileler ile olan iletişim süreçlerinde bir problem yaşamadıkları (f=5) yönünde görüş bildirirken bazıları ise hiçbir şekilde iletişim kurulamadığını öğrenci ve okul ile tamamen ilgisiz olduklarını (f=3) belirtmiştir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrenci aileleri ve okul yönetimi arasındaki iletişime ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Maddi durumu iyi olan yabancı uyruklu öğrencilerin için velileri katkı sağlıyorlar. Devamını sağlıyorlar. Kurslara katılımlarını sağlıyorlar. Dilimizi bilen ve maddi durumu iyi olan veliler gerekli katkıyı sağlıyorlar. Ama dilimizi bilmeyen veliler gerekli katkıyı sağlayamıyorlar. Onlarla zaten anlaşıyoruz. Onlar yardımcı olamıyor çocuklarına.” (K5)

“Ekonomik durumu iyi olan ailelerin iletişimleri ve öğrenci ile ilgilenmeleri görece olarak daha iyi ama ekonomik problemler yaşayan öğrencilerin aileleri ile iletişim kurulamıyor.” (K9)

“Ailelerde bizim ailelerimiz gibi aslında ilgilenen aileler sayıca az olsa da var, tamamen ilgisiz olup okula hiç uğramayan aileler de var. Ekonomik durumu olan aileler haliyle çocukları ile daha iyi ilgileniyorlar, ev ziyaretlerinden gördüğüm kadarı ile maddi durumu çok kötü olan aileler var bunlar maalesef okul ile iletişim kurmuyorlar tamamen ilgisizler.” (K10)

“Aileleri ile iletişimimizi öğrenciler sağlıyor maalesef. Çünkü Türkçeyi çocukları kadar bile bilmiyorlar.” (K15)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Kendi Aralarında Etnik Gruplaşmalar Geliştirmelerine İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aralarında etnik gruplaşmalar geliştirmelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aralarında gruplaşmalar ve bu durumdan kaynaklanan sorunlar yaşanmakta mıdır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Etnik Gruplaşmaları

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Disiplin Olayları	13	86,67
Okul Uyumunu Olumsuz Yönde Etkilemekte	4	26,67
Sayılarının Fazla Olması Problem	3	20,00
Problem Yaşamıyoruz	2	13,33

*Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 7 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aralarında etnik gruplar oluşturmalarının disiplin olaylarına neden olduğu (f=13) ve etnik gruplar oluşmasının okul kültürü ve okul uyumlarına zarar verdiği yönünde (f=4) görüş bildirdiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların bazıları yabancı uyruklu öğrencilerin okul mevcuduna oranla fazla sayıda olmalarının problemlere neden olabildiğine (f=3) dikkat çekmiş ve bazı katılımcılar ise etnik gruplaşma yaşanmadığı (f=2) yönünde görüş bildirmişlerdir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin kendi aralarında etnik gruplaşma geliştirmelerine ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Grupların oluşmasının gruplar arası çatışma çıkarma olasılığı fazladır.” (K1)

“Sınıf ve okul içinde gruplaşmalardan kaynaklı kavga, kurallara uymama, diğer grubu şikâyet etme, laf atma gibi disiplin sorunları çokça yaşanmaktadır. Ayrıca bu gruplaşmadan dolayı iki grubu bir araya getirmek de ayrı bir sorun oluşturmaktadır.” (K2)

“Yabancı uyruklu öğrenciler arasında etnik kimliğe dayalı gruplaşmalar oluyor. Bu durum okul idaresi için sorun oluşturuyor. Sürekli kavga olması disiplinsizlik sorununu meydana getiriyor. Kendi öğrencilerimizde disiplin konusunda olumsuz etkiliyor.” (K5)

“Elbette. Onlarda varlıklarını hissettirmek ve baskı unsuru oluşturabilmek için kendi aralarında gruplanıyorlar. Hatta bu durum gruplar arasında tartışma ve kavgalara yol açabiliyor.” (K6)

“Evet gruplaşmalar oluyor ve bu çok doğal. Her yeni gelen yabancı uyruklu öğrenci kendi dilini konuşabilen arkadaşları ile vakit geçiriyor. Bu durum da öğrencilerin kendi içinde bir gruplaşmaya gitmesine neden oluyor. Bu gruplaşma okul içerisinde diğer öğrencilerle yaşanan sorunların büyümesine neden olabiliyor. Zaten iletişim konusunda problemleri olduğu için en ufak olaylar bile zaman zaman sorun olarak karşımıza gelebiliyor.” (K13)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Uyumlarını İyileştirmek İçin Alınan Tedbirler ve Uygulamalara İlişkin Görüşleri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarını iyileştirmek için alınan tedbirler ve yapılan uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencileri okula alıştırmak ve uyumlarını sağlamak amacı ile ne tür faaliyetler yapılmaktadır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okula Uyumlarını Sağlamak İçin Alınan Tedbirler ve Yapılan Uygulamalar

Kod	Frekans	Yüzde (%)
Herhangi Bir Uygulama Yapılmıyor	13	86,67
Rehberlik Hizmetleri	1	6,67
Sosyal Faaliyetler	1	6,67
Veli Toplantıları	1	6,67

Tablo 8 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarının sağlanması için alınan tedbirler ve yapılan uygulamalara ilişkin rehberlik servisinden faydalandıklarını (f=1), sosyal faaliyetlerin faydalı olduğunu (f=1) ve veli toplantıları düzenlediklerini (f=1) belirtmişlerdir. Fakat katılımcıların çoğunluğu bu konuya özel olarak herhangi bir faaliyet gerçekleştirilmediği (f=13) yönünde görüş bildirmişlerdir.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarının sağlanması için alınan tedbirler ve yapılan uygulamalara ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Ekstra bir faaliyet yapılmamaktadır.” (K3)

“Aile bilgilendirme toplantıları ve rehberlik bölümü bazı çalışmalar yürütmekte.” (K6)

“Ben bu türden bir faaliyete şahit olmadım. Bu konuyla ilgili Türkiye genelinde yapılan faaliyetler olduğunu biliyorum, okulumuzda da PİKTES projesi uygulanıyor ancak çok kısıtlı sayıda. Yabancı uyruklu öğrenciler okula geldikten sonra tüm öğrencilerle aynı şekilde eğitim görüyor.” (K8)

“Dil sorunlarının bir şekilde çözülmesi için her tür etkinlik yapılmalı. Ama bu bir politika olarak belirlenmeli okul idaresinin veya öğretmenleri bireysel gayretleri bunun için yeterli değil.” (K11)

“Biz okulumuz özelinde böyle bir çalışma yapmıyoruz. Bakanlık seviyesinde de bizim okul türümüze uygun bir faaliyet yok maalesef. Bu nedenle de öğrencilerin yarıya yakın bir kısmı okula alışamayıp okulu bırakıyorlar maalesef.” (K13)

“Özellikle okula alıştırmak için yapılan bir faaliyet yok. Öğrenci eğitim sürecine dahil olduktan kısa süre sonra okula ve kurallara uyum sağlıyorlar.” (K14)

Okul Yöneticilerinin, Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Uyumlarını Sağlamaya İlişkin Görüş ve Önerileri

Okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarını sağlamaya ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kendilerine yöneltilen “Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarında yaşanan sorunlara yönelik sizce neler yapılmalıdır?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar incelenerek kodlanmış ve Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9: Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Uyumlarının Sağlanması İçin Öneriler

Kod	Frekans*	Yüzde (%)
Türkçe Dil Eğitimi	7	46,67
Zorunlu Türkçe Eğitimi	6	40,00
Veli İletişimi	5	33,33
Bakanlık Seviyesinde Düzenleme	4	26,67
Mesleki Eğitime Yönlendirme	4	26,67
Sosyal ve Sportif Faaliyetlere Yönlendirme	3	20,00
Denklik İşlemleri	2	13,33
Kurs ve Uyum Programları	1	6,67

* Birden fazla katılımcı aynı yönde cevap vermiştir

Tablo 9 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyum problemlerinin çözümüne ilişkin bu öğrencilerin ciddi bir Türkçe dil eğitimi almaları gerektiği (f=7) ve Türkçe eğitiminin zorunlu olarak planlanması gerektiği (f=6) yönünde görüş bildirdiği görülmektedir. Katılımcılar veli iletişiminin artırılmasının bu konuda faydalı olacağını (f=5) belirtmişlerdir. Okul düzeyinde yapılacak olan düzenlemelerin çok etkili olmadığı yabancı uyruklu öğrencilerin okula ve topluma uyum sağlamaları için düzenlemelerin bakanlık seviyesinde olması gerektiğini düşünen (f=4) okul yöneticileri olduğu görülürken bu öğrencilerin mesleki eğitime yönlendirilmesinin daha faydalı olacağını düşünen (f=4) katılımcılar olduğu da görülmüştür. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal ve sportif faaliyetlere katılımlarının artırılmasının okul uyumlarına olumlu etkisi olacağı (f=3), kayıt esnasında denkliklerinin daha verimli değerlendirilmesi gerektiği (f=2) ve yabancı uyruklu öğrencilere yönelik kurs / uyum programları düzenlemesi gerektiği yönünde görüşler sunan okul yöneticileri de bulunmaktadır.

Katılımcıların yabancı uyruklu öğrencilerin okul uyumlarının sağlanmasına yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden bazıları doğrudan alıntı yöntemi ile aşağıda verilmiştir:

“Yabancı uyruklu öğrencilerin, normal eğitim sistemine adapte olabilmesi ve kendi bilgisi düzeyinde eğitim almasının sağlanabilmesi için öncelikle bir dil eğitimi verilmesi şart. Dil eğitiminde belli bir seviyeye ulaşan öğrenciler bilgi seviyesine yönelik sınıf grubuna alınarak devam edilmeli. Böylelikle öğrenci hem derse daha yaktın olacaktır hem de başarısız olmayacaklardır.” (K3)

“Özellikle sosyal yönden gelişebilecekleri, arkadaşları ile birbirlerini yakından tanıyarak birbirleri ile sağlıklı iletişim kurabilecekleri sosyal ve sportif faaliyetler gerçekleştirilebilir.” (K4)

“Yeni bir kültüre ve eğitim sistemine uyum çok kolay olmasa gerek. Lise düzeyinde ilk kez Türk Milli Eğitim Sistemine dahil olan yabancı uyruklu öğrencilerin uyumu ilköğretim kademesine göre daha güç. Öncelikle dil problemini çözmek gerekli. Belki de doğrudan okula kabul etmeden önce 3-5 ay gibi bir süre sadece dile dönük bir program uygulanabilir.” (K6)

“Öncelikle dil problemine çözüm bulunmalı ders dışı etkinlikler ile çözülebilir. Sayıları aynı okulda belirli düzeyde tutulmalı. Mesleki eğitime yönlendirilmeleri daha verimli olabilir.” (K9)

“Türkçe öğrenme zorunluluğu getirilmeli. Ödenen ya da ödenecek burslarda akademik başarı zorunluluğu getirilmeli. Belli okul ve sınıflara değil her okula ve sınıfa belli sayıda yabancı uyruklu öğrenci yerleştirilmeli.” (K12)

“Bu konuda hazırlayıcı eğitim verilmesi gerekli. Eğitim sürecine hazırladıktan sonra okula devam etmeleri daha faydalı olur diye düşünüyorum. Ayrıca aşama velilere de bir hazırlama eğitimi olması gerekli. Okuldaki kuralları, sistemin işleyişi ve dersler bilgi verilerek hazırlanmalı.” (K15)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Komşusu Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye’de göç ve göçmenlik ciddi boyutlara ulaşmıştır. Sosyal hayatın her boyutunda göçün ve göçmenlerin etkisi hissedilmektedir. Göç yoluyla Türkiye’ye gelen göçmenlerin toplumsal hayata ve düzene uyum sağlamaları ancak eğitim yoluyla mümkündür. Bu doğrultuda okul çağındaki yabancı uyruklu öğrencilerin okullara uyumları noktasında yaşanan problemler ve bu problemlere çözüm önerileri hakkında okul yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Bulgular bölümünde çalışma grubunun görüşleri analiz edilmiş ve bu bölümde ulaşılan sonuçlara yer verilerek sonuçlar literatür doğrultusunda tartışılmıştır

Çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan problemlerin ilki olarak yoğunlukla iletişim sürecini olumsuz etkilemesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İletişim güçlüğü ise hem akademik başarıyı hem de okula uyum sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Sarıahmetoğlu (2019) da yabancı uyruklu öğrencilerdeki bu dil probleminin okula uyum ve okul kurallarını öğrenmede önemli problemler oluşturduğu sonuçlarına ulaşarak araştırmamızı desteklemektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim süreçlerinde en temel problem dil konusunda olmaktadır (Öztürk, 2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de eğitim hayatlarına devam ederken karşılaştıkları en büyük problemin dile dair olduğu sonucuna ulaşan diğer çalışmalar da Nar (2008) ve Sarıtaş, Şahin, ve Çatalbaş (2016)’a aittir. Yaşanan dil probleminden dolayı mülteci öğrenciler dersleri iyi anlayamamakta, bu da motivasyonlarını ve güdülenmelerini olumsuz etkilemektedir. Gerçekleştirdiği çalışmasında Delen (2020) yabancı uyruklu öğrencilerin dersi anlayamadıkları için ders içinde ders dışı etkileşimde bulunmalarının arttığını, istedik davranış değişiklikleri sergilemede isteksiz oldukları ve ev ödevlerini ya yapmadıkları ya da gelişigüzel yaptıkları sonucuna ulaşmıştır. Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarına dair yaşadıkları tüm problemlerin temelinde aslında dil problemi bulunmaktadır (Öztürk, 2018). Dil problemi yaşayan öğrencilerin arkadaş edinmeleri zorlaşmakla birlikte ve öğretmenleri ile olan iletişimleri de bu durumdan zarar görmektedir. Bu süreçler de öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilemekte ve okula uyum süreçleri sekteye uğramaktadır. Kırdar (2022), Uzun ve Bütün (2016), Konan ve Gürsul (2021) da çalışmalarında yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadıkları problemlerin en temelinde dil olduğunu bulgulamıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmadan ulaşılan sonuçların diğer çalışma sonuçları ile örtüştüğü görülmektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin okuldaki öğretmenleri ve diğer öğrencilerle olan iletişimlerinin okul yöneticileri görüşlerine göre değerlendirilmesinde uyum sürecini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öğretmenlerle ve diğer öğrencilerle sağlıklı bir iletişim halinde olmaması derslerde anlatılanları anlamamalarına ve eğitimde motivasyonlarına olumsuz etki etmektedir. Kendi kültürlerine ait olan ve yaşadıkları ülkeye uymayan kültürel kodları onların arkadaşları ile uyumlarını da güçleştirmektedir. Mevcut kültür ve yaşam tarzı farklılıklarının onların Türk toplumuna adapte olmalarını zorlaştırdığı sonucuna ulaşan Levent ve Çayak (2017) araştırma sonucumuzu destekleyen sonuçlara ulaşmıştır. Takır ve Özerem (2019)’de araştırma sonucumuzu destekleyen bir sonuca ulaşarak yabancı uyruklu öğrencilerin dil ve kültür farklılıkları sebebiyle dersleriyle ilgilenmedikleri, okuldan koptukları ve bu sebeplerle de okula uyum sağlamakta zorlandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin okul kuralları ve kültürüne uyumlarına dair okul yöneticilerinin görüşleri değerlendirildiğinde ilk problemin dil bilmeme kaynaklı iletişim bozuklukları olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine dil bilmemeleri arkadaş edinmelerini güçleştirmekte ve bu durum onların etnik gruplaşmalara meyillenmesine neden olmaktadır. Etnik gruplar ise okullarda disipline dair sorunlar yaşatmaktadır. Dil sorunu okul kuralları ve düzenine uyumda en büyük sorunların başında gelmektedir ve bu durum okulda yaşanan şiddet olaylarını arttırmaktadır (Sarıahmetoğlu, 2019). Ayrıca çalışmamızın çalışma grubunu oluşturan okul yöneticileri savaştan kaçarak Türkiye’ye yerleşen yabancı uyruklu öğrencilerin savaşın tüm yıkıcı etkilerini yaşamalarından kaynaklı psikolojik problemler yaşadıklarını ve bunun da dikkate alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Savaşla birlikte travmalar yaşayan tüm öğrencilere psikolojik ve sosyal yönden destek olmak gerekmektedir (Tuncer ve Dikmen, 2017).

Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarını olumsuz yönde etkileyen diğer durum ise bu öğrencilerin okula yönelik olumsuz tutumlara sahip olmalarıdır. Bu olumsuz tutumlar onları okula devamını sekteye uğratmakta ve öğrenciler okulda ya devamsızlık yapmakta ya da okula devam etmek istememektedirler. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin milli değerlere dair gerçekleştirilen okul törenlerine katılma konusunda isteksiz oldukları da ulaşılan bir diğer sonuçtur. Farklı bir coğrafya ve kültürde büyüyerek Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu öğrencilerin Türklerin milli değerlerini benimsemelerinin zaman alacağı gerçeği ile bu öğrencilerin öğretmenlerine ve okul arkadaşlarına büyük sorumluluklar düştüğü düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen araştırma kapsamında çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin görüşlerine göre yabancı uyruklu öğrencilerin ders dışı faaliyetlere katılmak istemedikleri sonucuna ulaşılmıştır ancak Yiğit, Şanlı ve Gökalp (2021) gerçekleştirdikleri araştırmada yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal ve sportif faaliyetlere katılım konusunda istekli oldukları sonuçlarına ulaşarak araştırma sonucumuzla örtüşmeyen bir sonuca ulaşmıştır. Araştırmaların çalışma grubu farklılıkları ile çalışmaların gerçekleştirildiği zaman dilimlerinin farklı olmasının bu uyumsuzluğa neden olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında dil sorunlarının belirli oranda çözülmesi ile öğrencilerin ders dışı etkinliklere katılım göstermede daha istekli hale geldikleri de araştırma sonuçlarının örtüşmeme nedeni olarak düşünülebilir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin ailelerinin okul yönetimi ile olan iletişimleri değerlendirildiğinde çalışma grubu görüşlerine göre yaşanan problemlerin başında yine Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan iletişim problemleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ailelerin sosyoekonomik düzeyleri yükseldikçe okulla olan iletişimlerin de daha olumlu olduğu yönünde görüş bildiren okul yöneticileri de bulunmaktadır. Ailelerin sosyoekonomik düzeyleri yükseldikçe çocuklarının eğitimleriyle ilgilenme düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur Sarıahmetoğlu (2019). Nar (2008)'de öğrenim ailelerinin dil problemi yaşamaları durumunda çocuklarının eğitim süreci ve dersleri ile ilgilenemedikleri sonucuna ulaşmıştır. Avcı (2019), Konan ve Gürsul (2021), Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016) ile Levent ve Çayak (2017) da araştırmalarında okul yöneticilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin aileleri ile iletişim konusunda problem yaşadıkları sonucuna ulaşarak araştırmamızı desteklemektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin okullarda oluşturduğu etnik grupların okullarda disiplin sorunu yaşanmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin etnik gruplar oluşturmalarının temelinde ise dil probleminden kaynaklanan sosyalleşme ve arkadaş edinmede yaşadıkları problemlerdir. Oluşan etnik grupların ise öğrencilerin okula adapte olmalarına ve uyum sağlamalarına zarar verdiği görülmektedir. Okulda bulunan yabancı uyruklu öğrenci sayısı arttıkça okulda yaşanan etnik gruplaşma problemleri de artmaktadır. Gerçekleştirdiği çalışmada ulaştığı yabancı uyruklu öğrencilerin etnik gruplaşması sonucu okullarda çatışmaların yaşandığı ve bu durumun öğrencilerin okula uyumunu zorlaştırdığı sonucuna ulaşan . Sarıahmetoğlu (2019) araştırma sonucumuzu desteklemektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyum süreçlerinde yaşanan problemlerin çözümüne ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin görüşlerine göre herhangi bir çalışma yapılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında bu uyum problemlerini çözmek adına okulların rehberlik servislerinin bazı çalışmalar yaptığı görülmektedir. Çalışma grubunu oluşturan okul yöneticilerinin görüşlerine göre yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı dil problemi çözülmesi gereken en önemli problemdir. Öğrencilerin okula ve eğitime başlamadan önce hem uyum hem de akademik başarıları için temel bir Türkçe kursu almaları gerektiği düşünülmektedir. Okul yöneticilerinde bu önlemlerin Bakanlık düzeyinde alınması gerektiği görüşü hakimdir. Ayrıca yabancı uyruklu öğrencilerin mesleki eğitime yönlendirilmesi ve topluma bu şekilde kazandırılacakları de düşünülmektedir. Türkiye'de eğitim sürecine başlamadan önce yabancı uyruklu öğrencilerin denklik işlemlerinin daha özenli yapılması gerektiği de ulaşılan diğer sonuçlardandır. Öğrencilerin ve öğrenci ailelerinin uyumlarını kolaylaştırmak adına uyum programlarının düzenlenmesi gerektiği de düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Çalışma sonucunda elde edilen bulgu ve sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik aşağıda verilmiştir:

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- ✓ Öğrenciler Türkiye'de denklikleri kapsamında eğitim hayatına başlamadan önce Türkçe dersi alarak eğitim sürecinde dil kaynaklı yaşanacak pek çok problem bertaraf edilebilir.
- ✓ Bakanlık düzeyinde yabancı uyruklu öğrenciler için uyum programları düzenlenebilir.

- ✓ Yabancı uyruklu öğrencilerin okullarına uyumlarını kolaylaştırmak ve arkadaş edinerek sosyalleşmelerini sağlamak için okul içinde bu öğrencilerin sosyal ve sportif faaliyetlere katılmasını destekleyen uygulamalar gerçekleştirilebilir.
- ✓ Savaşın yıkıcı etkilerini azaltacak rehberlik faaliyetlerinde bulunulmalıdır.
- ✓ Ailelerin okul ile iletişimlerini düzenlemek ve iyileştirmek için ev ziyaretleri düzenlenebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- ✓ Çalışma grubu genişletilerek daha genel sonuçlara ulaşılabilir.
- ✓ Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumlarına dair kendilerinin, ailelerinin ve ders öğretmenlerinin de görüşlerinin alındığı çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- ✓ Çalışma nitel olarak değil, nicel yöntemlerle gerçekleştirilebilir ve başkaca değişkenlerle arasındaki ilişki incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Ak, N. (2020). *Yabancı uyruklu öğrencilerin okula uyumda karşılaştığı sorunlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Arastaman, G., Öztürk Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty)*, 15 (1), 37-75.
- Ardoğan, E. (2022). *Mülteci öğrencilerin (Suriyeli) fen bilimleri dersine yönelik tutumlarının tespiti*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, F. (2019). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden mülteci öğrencilerin sınıf ortamında karşılaştıkları sorunlara ilişkin öğretmen görüşleri. *Dil Öğretimi ve Eğitim Araştırmaları*, 2 (1), 57-80.
- Belhan Çelik, S. (2022). *Mülteci çocuklarda okul temelli bilişsel aktivite eğitiminin bilişsel beceriler, akademik performans ve yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgili, H. (2016). *İnönü üniversitesi'nde yabancı uyruklu öğrenci olmak: Etnografik bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Bozdağ, F. (2020). *Mülteci çocukların psikolojik sağlamlıkları ve kültürlenme stratejileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Brink, P. J. (1991). Issues of reliability and validity. M. (. J. M. içinde, *Qualitative nursing research: A contemporary dialogue* (s. 164-186). Newbury Park, CA: Sage.
- Cırt Karaağaç, F. (2018). *Resmi ilköğretim okullarına devam eden Suriyeli mülteci çocukların eğitim sorunlarının belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory in to Practice*, 39 (3), 124-130.
- Daymon, C. ve Holloway, I. (2003). *Qualitative research methods in public relations and marketing communications*. London: Rout Ledge.
- Delen, A. (2020). Yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu ilkokullarda istenmeyen öğrenci davranışlarının nicel açıdan incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 572-599.
- Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. N. K. (Ed.) içinde, *The Sage Handbook of Qualitative Research (3rd)* (s. 1-32). Thousands Oaks, CA: Publications, Inc.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 Yılları Arasında Yayımlanan Eğitim Bilimleri Dergilerindeki Makalelerin Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi: Betimsel Bir Analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 140-147.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers: An introduction (4th ed.)*. Boston, MA: Pearson.
- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Communication and Technology Journal*, 30 (4), 233-252.

- Gülceğül, S. (2020). *Sınıfında mülteci öğrenci olan sınıf öğretmenlerinin yaşadığı problemlerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Gün, Z. (2002). *Çocuk ve Göç. Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 216-229.
- Keleş, F. B. (2020). *Suriyeli mülteci öğrencilerin Türkiye’de kültürlenme düzeyleri, kültürleşme stresleri ve kolektif benlik saygıları arasındaki ilişkiler*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Kırdar, G. (2022). *Okul yöneticisi ve öğretmenlerin yabancı uyruklu öğrencilerle yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Kırımlı, G. (2022). *Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.
- Konan, N. ve Gürsul, S. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin Suriyeli çocukların öğretiminde karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *11th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences*, 286-297.
- Levent, F. v. (2017). Türkiye’de Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 21-46.
- Lune, H. ve Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences (9th Edition)*. England, Essex: Pearson.
- Mülteciler Derneği. (2021, 25 11). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Kasım 2021*. multeciler.org.tr: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı
- Nar, B. (2008). *Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Öztürk, F. Z. (2018). Mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetinin sosyal bilgiler öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 52-79.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods (3rd ed)*. CA: Sage: Thousand Oaks.
- Sariahmetoğlu, H. (2019). *Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Sistemine Uyumunda Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. Yüksek Lisans Tezi*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarıkaya, H. S. (2014). Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunlarının İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, 246-260.
- Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 208-229.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1-13.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 419-426.
- Şen, Y. F. ve Özkorul, G. (2016). Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinde yeni bir eşik: sığınmacı krizi bağlamında bir değerlendirme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 86-119.
- Şişman, M. (2016). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Takır, A. ve Özerem, A. (2019). Göçle Gelen Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Okul Ortamında Karşılaştıkları Sorunlar. *Folklor/Edebiyat*, 659-678.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-182.
- Tuncer, M. ve Dikmen, M. (2017). Göçmenlerin eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *11. Kamu Yönetimi Sempozyumu* (s. 1417-1427). Elazığ: Elazığ Üniversitesi.

- Uyanık, A. (2019). *Mülteci öğrencilerin eğitim gördüğü okullardaki rehberlik ihtiyaçlarının rehber öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* . (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Uzun, E. M. ve Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Yaşar, M. (2018). Nitel araştırmalarda nitelik sorunu. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 5 (2), 55-73.
- Yiğit, A., Şanlı, E. ve Gökalp, M. (2021). Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin okula uyumlarına yönelik öğretmen, okul yöneticileri ve öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 471-496.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri (11. baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Raising the quality in qualitative research . *Elementary Education Online*, 9 (1), 79-92.